

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การเสนอผลการวิจัยเรื่อง ผลของการใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ และกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่อการสร้างมโนทัศน์ประชาธิปไตย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ครอบคลุมเนื้อหาสาระที่สำคัญดังนี้คือ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลของการใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ และกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่อการสร้างมโนทัศน์ประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในด้านการนับถือในเอกัตบุคคล การมีส่วนร่วม การเคารพในเหตุผล และการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี

สมมติฐานการวิจัย

1. นักเรียนที่เรียนโดยการใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ และกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ในการสอนจะมีมโนทัศน์ประชาธิปไตยในด้านการนับถือในเอกัตบุคคล การมีส่วนร่วม การเคารพในเหตุผล และการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี สูงกว่าก่อนการทดลอง
2. นักเรียนที่เรียนโดยการใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ จะมีมโนทัศน์ประชาธิปไตยในด้านการนับถือในเอกัตบุคคล การมีส่วนร่วม การเคารพในเหตุผล และการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี สูงกว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้คือ

การสร้างเครื่องมือวิจัย

1. ศึกษาเอกสาร วารสาร หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) แผนการสอนต่าง ๆ คู่มือการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และรวบรวมข้อมูล ความรู้ ทฤษฎี จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์ประชาธิปไตย การสอนตามแนวพุทธวิธีและหลักอริยสัจ กระบวนการเผชิญสถานการณ์กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และแบบประเมินพฤติกรรม
2. สร้างแผนการสอนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ จำนวน 12 แผน และแผนการสอนกลุ่มทดลองที่ 2 โดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ จำนวน 12 แผน แผนละ 3 คาบ ๆ ละ 20 นาที
3. สร้างแบบวัดมโนทัศน์ประชาธิปไตย ซึ่งครอบคลุมมโนทัศน์ทั้ง 4 ด้าน คือการนับถือในเอกัตบุคคผล การมีส่วนร่วม การเคารพในเหตุผล และการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี ให้เป็นแบบทดสอบก่อนเรียน(pre-test) และหลังเรียน(post-test) มีลักษณะเป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ
4. สร้างแบบประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตย ของนักเรียนซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรมด้านการนับถือในเอกัตบุคคผล การมีส่วนร่วม การเคารพในเหตุผล และการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี ด้านละ 5 พฤติกรรม เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ แบ่งออกเป็น 3 ฉบับ คือ แบบประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนโดยตนเอง แบบประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนโดยเพื่อน แบบประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนโดยครูประจำชั้นและผู้วิจัย
5. สร้างแบบวัดมโนทัศน์ประชาธิปไตย สรุปรองแต่ละบทเรียน จำนวน 12 เรื่อง ๆ ละ 5 ข้อ เป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก
6. นำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่สร้างขึ้น ไปปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษาไทย และด้านการวัดผลการศึกษา จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจพิจารณาและให้คำแนะนำ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

การทดลองใช้เครื่องมือ

1. นำแผนการสอนและแบบประเมินพฤติกรรมประจำปีโดยของนักเรียน ทั้ง 3 ฉบับไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งไม่ใช่ตัวอย่างประชากรจริง จำนวน 30 คน ใช้เวลาสอน 6 คาบ ๆ ละ 20 นาที เพื่อดูขั้นตอนกระบวนการสอน และความเหมาะสมของสำนวนภาษา ก่อนนำไปทดลองใช้
2. นำแบบวัดมโนทัศน์ประจำปีโดย จำนวน 60 ข้อ ไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับตัวอย่างประชากรจริง จำนวน 60 คน เพื่อหาความเที่ยงตรง ระดับความยากง่าย ค่าอำนาจจำแนก ของแบบวัดมโนทัศน์
3. นำแบบวัดมโนทัศน์ประจำปีโดยมาตรวจและวิเคราะห์รายข้อ โดยใช้เทคนิค สูง-ต่ำ 25 % แล้วคัดเลือกข้อที่มีระดับความยากง่ายตั้งแต่ .20 - .80 และมีค่าอำนาจจำแนก ตั้งแต่ .20 ขึ้นไปเก็บไว้
4. นำแบบวัดมโนทัศน์ที่คัดเลือกไว้ไปปรับปรุง และนำไปทดลองอีกครั้งหนึ่งกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 30 คน ตรวจวิเคราะห์แบบวัดมโนทัศน์เป็นรายข้อ โดยใช้เทคนิค สูง-ต่ำ 25% เพื่อหาค่าระดับความยากและค่าอำนาจจำแนกอีกครั้ง คัดเลือกไว้ 40 ข้อ แล้วนำมาหาค่าความเที่ยงของแบบวัดได้ 0.88

ตัวอย่างประชากร

ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้มาจากการเลือกโรงเรียนแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือโรงเรียนบ้านดงขุย (ดงขุยวิทยาคาร) สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเขาสวนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2537 โดยใช้วิธีการดังนี้

1. เลือกตัวอย่างประชากรโดยเลือกห้องเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มีค่ามัธยฐานเลขคณิต (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2537 ที่ใกล้เคียงกันมา 2 ห้องเรียน แล้วนำมาหาค่าที่ (t-test)
2. สุ่มตัวอย่างแบบง่าย โดยการจับสลาก แบ่งเป็นกลุ่มทดลองที่ 1 สอนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ จำนวน 30 คน และกลุ่มทดลองที่ 2 สอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ จำนวน 30 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. สร้างความคุ้นเคยและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน และทำการทดสอบก่อนเรียน (pre-test) ด้วยแบบวัดมโนทัศน์ประชาธิปไตย จำนวน 40 ข้อ กับตัวอย่างประชากร ทั้ง 2 กลุ่ม

2. ดำเนินการสอนโดยผู้วิจัยเป็นผู้สอนทั้ง 2 กลุ่มด้วยตนเอง ตามแผนการสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นกลุ่มละ 12 แผน โดยใช้เวลาในการทดลองตั้งแต่วันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2537 ถึงวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2537 รวมกลุ่มละ 4 สัปดาห์ ๆ ละ 3 วัน วันละ 1 แผน ใช้เวลาสอนแผนละ 3 คาบ ๆ ละ 20 นาที จำนวน 36 คาบเท่ากัน เมื่อทำการสอนจบแต่ละแผน ให้นักเรียนทำแบบวัดมโนทัศน์ประชาธิปไตยสรุปของแต่ละบทเรียน

3. ให้กลุ่มตัวอย่างประชากรทั้ง 2 กลุ่ม ทำแบบประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนโดยตนเอง 12 ครั้ง แบบประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนโดยเพื่อน 12 ครั้ง แบบประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนโดยครูประจำชั้นและผู้วิจัย 12 ครั้ง โดยทำการประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนในแต่ละมโนทัศน์ เมื่อทำการสอนจบในแต่ละแผนการสอนที่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์นั้น ๆ

4. เมื่อสอนครบตามกำหนดการสอนแล้ว ทดสอบหลังการเรียน (post-test) ด้วยแบบวัดมโนทัศน์ประชาธิปไตยฉบับเดียวกับที่ใช้วัดก่อนการสอน แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. หาค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของคะแนนมโนทัศน์ประชาธิปไตยของนักเรียนแต่ละกลุ่ม ทั้งก่อนเรียน (pre-test) และหลังเรียน (post-test)

2. เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนมโนทัศน์ประชาธิปไตย ก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2 โดยการทดสอบค่าที (t-test)

3. เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนมโนทัศน์ประชาธิปไตย ก่อน และหลังการทดลองของกลุ่มทดลองที่ 1 ที่สอนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ โดย การทดสอบค่าที (t-test)

4. เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนมโนทัศน์ประชาธิปไตย ก่อน และหลังการทดลองของกลุ่มทดลองที่ 2 ที่สอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ โดย การทดสอบค่าที (t-test)

5. เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนมโนทัศน์ประชาธิปไตย ก่อน และหลังการทดลองของแต่ละกลุ่ม จำแนกตามมโนทัศน์โดยการทดสอบค่าที (t-test)

6. คำนวณหาค่าร้อยละของคะแนนมโนทัศน์ประชาธิปไตย สรุป แต่ละบทเรียน จำแนกตามมโนทัศน์

7. คำนวณหาค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) จากแบบประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียน โดยตนเอง โดยเพื่อน และโดยครู ประจำชั้นและผู้วิจัย แล้วเสนอในรูปของตาราง

8. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ โดยเสนอ เป็นตารางและความเรียง

สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า

1. นักเรียนที่เรียนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์มีมโนทัศน์ประชาธิปไตย ในด้านการนับถือในเอกัตบุคคล การมีส่วนร่วม และการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี สูงกว่าก่อน การทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนมโนทัศน์ด้านการเคารพในเหตุผล ไม่แตกต่างกัน

2. นักเรียนที่เรียนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีมโนทัศน์ประชาธิปไตย ใน ด้านการนับถือในเอกัตบุคคล การเคารพในเหตุผล และการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี สูงกว่า ก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนมโนทัศน์ด้านการมีส่วนร่วม ไม่แตกต่างกัน

3. นักเรียนที่เรียนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์มีมโนทัศน์ประชาธิปไตย สูงกว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. เมื่อจำแนกตามมโนทัศน์ พบว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ มีคะแนนมโนทัศน์ประชาธิปไตย ในด้านการนับถือในเอกัตบุคคผล การมีส่วนร่วม และการเคารพในเหตุผล หลังการทดลองสูงกว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ส่วนมโนทัศน์ประชาธิปไตยด้านการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี ปรากฏว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ และกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีมโนทัศน์ไม่แตกต่างกัน

5. ในการทำแบบวัดมโนทัศน์ประชาธิปไตย สรุปของแต่ละบทเรียน มีนักเรียนที่เรียนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์สามารถผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 80 ได้มากที่สุด ในมโนทัศน์ประชาธิปไตย ด้านการมีส่วนร่วมร้อยละ 70 การนับถือในเอกัตบุคคผล ร้อยละ 66.67 การเคารพในเหตุผลร้อยละ 53.33 และการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี ร้อยละ 50 ส่วนนักเรียนที่เรียนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีนักเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 ได้มากที่สุด ในมโนทัศน์ประชาธิปไตยด้านการนับถือในเอกัตบุคคผล และการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี ร้อยละ 53.33 การมีส่วนร่วม ร้อยละ 50 และการเคารพในเหตุผล ร้อยละ 43.33

6. เมื่อเปรียบเทียบร้อยละของนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ในการทำแบบวัดมโนทัศน์ประชาธิปไตย สรุปแต่ละบทเรียน พบว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์สามารถผ่านเกณฑ์มโนทัศน์ประชาธิปไตยในด้าน การนับถือในเอกัตบุคคผล การมีส่วนร่วม การเคารพในเหตุผล มากกว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และนักเรียนที่เรียนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์มโนทัศน์ประชาธิปไตยในด้านการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี มากกว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์

7. หลังจากการสอนเสร็จสิ้นลงในแต่ละครั้ง ผู้วิจัยได้ศึกษาเพิ่มเติม โดยให้ตัวอย่างประชากรทำแบบประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนโดยตนเอง แบบประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนโดยเพื่อน และโดยครูประจำชั้นและผู้วิจัยเอง ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

7.1 โดยเฉลี่ยแล้ว นักเรียนที่เรียนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ ประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนโดยตนเอง ทั้ง 4 ด้านคือการนับถือในเอกัตบุคคผล การมีส่วนร่วม การเคารพในเหตุผล และการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี ส่วนใหญ่มี

ค่ามัธยฐานเลขคณิต (\bar{x}) อยู่ระหว่าง 2.20-2.53 อยู่ในระดับปฏิบัติปานกลาง และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D.) อยู่ระหว่าง 0.31-0.60 การประเมินพฤติกรรม ประชาธิปไตยของนักเรียนโดยเพื่อนทั้ง 4 ด้าน ส่วนใหญ่มีค่ามัธยฐานเลขคณิต(\bar{x}) อยู่ระหว่าง 2.15-2.55 อยู่ในระดับปฏิบัติปานกลาง และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ระหว่าง 0.47-0.65 การประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนโดยครูประจำชั้นและผู้วิจัยทั้ง 4 ด้าน พบว่าส่วนใหญ่มีค่ามัธยฐานเลขคณิต (\bar{x}) อยู่ระหว่าง 2.60-2.82 อยู่ในระดับ ปฏิบัติมาก และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ระหว่าง 0.25-0.59 แสดงให้เห็นว่าการสอนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ ช่วยให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมประชาธิปไตย ในด้านการนับถือในเอกลักษณ์บุคคล การมีส่วนร่วม การเคารพในเหตุผล และการแก้ปัญหา โดยสันติวิธี

7.2 โดยเฉลี่ยแล้ว นักเรียนที่เรียนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนโดยตนเอง ทั้ง 4 ด้าน คือการนับถือใน เอกลักษณ์บุคคล การมีส่วนร่วม การเคารพในเหตุผล และการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี ส่วนใหญ่ มีค่ามัธยฐานเลขคณิต (\bar{x}) อยู่ระหว่าง 2.02-2.45 อยู่ในระดับปฏิบัติปานกลาง และส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D.) อยู่ระหว่าง 0.36-0.60 การประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตย ของนักเรียนโดยเพื่อนทั้ง 4 ด้าน ส่วนใหญ่มีค่ามัธยฐานเลขคณิต(\bar{x}) อยู่ระหว่าง 2.04-2.06 อยู่ในระดับปฏิบัติปานกลาง และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ระหว่าง 0.38-0.64 การประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนโดยครูประจำชั้นและผู้วิจัยทั้ง 4 ด้าน พบ ว่ามโนทัศน์ประชาธิปไตยด้านการนับถือในเอกลักษณ์บุคคล และการเคารพในเหตุผล ส่วนใหญ่มี ค่ามัธยฐานเลขคณิต (\bar{x}) อยู่ระหว่าง 2.42-2.58 อยู่ในระดับปฏิบัติปานกลาง และส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D.) อยู่ระหว่าง 0.42-0.53 และพฤติกรรมประชาธิปไตยด้านการ มีส่วนร่วม และการเคารพในเหตุผล ส่วนใหญ่มีค่ามัธยฐานเลขคณิต(\bar{x}) อยู่ระหว่าง 2.62- 2.85 อยู่ในระดับการปฏิบัติมาก ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D.)อยู่ระหว่าง 0.23-0.61 แสดงให้เห็นว่าการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ช่วยให้นักเรียนเกิดพฤติกรรม ประชาธิปไตยในด้านการนับถือในเอกลักษณ์บุคคล การมีส่วนร่วม การเคารพในเหตุผล และ การแก้ปัญหาโดยสันติวิธี

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ผลของการใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ และกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่อการสร้างมโนทัศน์ประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. กลุ่มทดลองที่ 1 ที่เรียนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ มีมโนทัศน์ประชาธิปไตยสูงขึ้น จากคะแนนการทำแบบวัดมโนทัศน์ประชาธิปไตย ก่อนการทดลอง ได้คะแนนเฉลี่ย 24.77 แต่หลังการทดลองได้คะแนนเฉลี่ยสูงขึ้น เป็น 27.10 ซึ่งคะแนนเฉลี่ยแตกต่างกัน 2.33 หรืออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนกลุ่มทดลองที่ 2 ที่เรียนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ได้คะแนนเฉลี่ยก่อนการทดลอง 21.03 และหลังการทดลอง ได้คะแนนเฉลี่ยสูงขึ้น เป็น 25.00 ซึ่งคะแนนเฉลี่ยแตกต่างกัน 3.97 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ และกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีมโนทัศน์ประชาธิปไตยหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง

2. เมื่อพิจารณาโดยจำแนกตามมโนทัศน์ประชาธิปไตย จะพบว่ากลุ่มทดลองที่ 1 มีมโนทัศน์ประชาธิปไตยในด้านการนับถือในเอกัตบุคคล การมีส่วนร่วม และการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง แสดงว่าหลังการทดลอง นักเรียนได้มีการพัฒนามโนทัศน์ทั้ง 3 ด้านดังกล่าวสูงขึ้น โดยเฉพาะมโนทัศน์ประชาธิปไตยในด้านการนับถือในเอกัตบุคคล สอดคล้องกับการศึกษาเรื่องระบบค่านิยมทางการเมืองโดยใช้ความคิดรวบยอดในด้านความเป็นอิสระเสรีภาพ และความเสมอภาค เป็นตัววัด ในด้านความเชื่อมั่นในความเสมอภาคและความสามารถของมนุษย์ ของสุนทรีย์ โคมินและสนิท สมัครการ (2531) ที่พบว่ากลุ่มนักเรียนนักศึกษาที่มีแนวความคิดว่าบุคคลนั้นจะนับถือศาสนาใด เชื้อชาติใด ก็มีศักดิ์ศรีของความเป็นคนเท่าเทียมกัน โดยที่มีจุดเน้นที่ความเสมอภาคในมนุษย์มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงมากที่สุด และสมยศ สุทธิชัย (2531) ได้ศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีทัศนคติเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ในด้านที่มนุษย์ทุกคนพึงมีสิทธิในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์ โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในด้านเชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา หรือความคิดเห็นทางการเมือง ดังนั้นจากผลการวิจัยดังกล่าวจึงพบว่า นักเรียนสามารถใช้ความคิด

ของตนเองแต่ละคนในการนำเสนอข้อคิด และแนวคิดต่าง ๆ มาแก้ปัญหา ตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้น ช่วยกันคิดหาวิธีแก้ไขปัญหาโดยการแลกเปลี่ยนแนวความคิดซึ่งกันและกัน เกิดเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตในระบอบประชาธิปไตย ในด้านการนับถือในเอกัตบุคคผล การมีส่วนร่วม และการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี ส่วนมโนทัศน์การเคารพในเหตุผลหลังการทดลอง ไม่แตกต่างจากก่อนการทดลอง แสดงว่า นักเรียนมีการพัฒนามโนทัศน์ในด้านการเคารพในเหตุผลอยู่ในระดับที่น่าพอใจ สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิวัฒน์ เพ็ชรพรหมศรี(2535) ที่พบว่านักเรียนที่เรียนด้วยชุดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนามโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดี มีมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เนื่องมาจากการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนามโนทัศน์ทางการเคารพในเหตุผล นักเรียนส่วนหนึ่งมีความสนใจในการเรียนค่อนข้างน้อยทั้งนี้จากการสังเกตของผู้วิจัย และสอบถามจากครูประจำชั้น เนื่องมาจากฐานะทางเศรษฐกิจ ความรับผิดชอบและวิถีการเลี้ยงดูบุตรหลาน

อย่างไรก็ตามโดยรวมแล้ว นักเรียนมีมโนทัศน์ประชาธิปไตยหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในมโนทัศน์การนับถือในเอกัตบุคคผล การมีส่วนร่วม และการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี ซึ่งเป็นมโนทัศน์ที่หลักสูตรประถมศึกษา 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มุ่งเน้นให้เกิดในตัวผู้เรียน โดยที่ครูเป็นผู้ที่บทบาทสำคัญในการปลูกฝังมโนทัศน์ประชาธิปไตย (กรมวิชาการ, 2532) ทั้งนี้เป็นเพราะผู้วิจัยได้สร้างแผนการสอนจากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางการนำมโนทัศน์ประชาธิปไตย โดยการใช้สถานการณ์จำลอง บทบาทสมมติ และกรณีตัวอย่าง มาสร้างเป็นกิจกรรมการเรียนการสอน ทำให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงได้เผชิญสถานการณ์จริง ได้ใช้ความคิดและปัญหาในการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นตามหลักอริยสัจ ตลอดจนใช้ปัญหาในการประเมินค่า เพื่อเลือกและตัดสินใจซึ่งจะนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง นอกจากนี้ในการสอนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์นั้น นักเรียนได้เห็นตัวอย่างในลักษณะเดียวกันอยู่หลายครั้งจึงทำให้นักเรียนสามารถเข้าใจลักษณะของมโนทัศน์ได้ สอดคล้องกับชัยพร วิษชาวุธ (2526) ที่กล่าวว่า การสอนเพื่อให้เกิดมโนทัศน์นั้น ขั้นตอนที่สำคัญคือ การแสดงตัวอย่างให้นักเรียนดู และเมื่อนักเรียนเห็นตัวอย่างก็จะสรุปลักษณะของมโนทัศน์ด้วยตนเองจากตัวอย่างที่พบ ทำให้นักเรียนได้รู้จักการพิจารณาตนเอง มีความเข้าใจตนเองและผู้อื่น เป็น การเคารพในเอกัตบุคคผล ได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาาร่วมกัน และคำนึงถึงการใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี ซึ่งในการปลูกฝังมโนทัศน์ประชาธิปไตย ครูต้องมุ่งเน้นในเรื่องของการบูรณาการเปรียบเทียบเนื้อหาของสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติจริงต่อไป

ส่วนกลุ่มทดลองที่ 2 มีมโนทัศน์ประชาธิปไตย ในด้านการนับถือในเอกัตบุคคล การเคารพในเหตุผล และการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง แสดงว่าหลังการทดลอง นักเรียนได้มีการพัฒนามโนทัศน์ทั้ง 3 ด้านดังกล่าวสูงขึ้น ส่วนมโนทัศน์ประชาธิปไตยในด้านการมีส่วนร่วม ไม่แตกต่างจากก่อนการทดลอง อาจจะเป็นเนื่องมาจากการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์นั้น ทิศนา ขัมมณี (2522) กล่าวไว้ว่ากิจกรรมส่วนมากจะช่วยฝึกให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่ม ได้ช่วยกิจกรรม ช่วยกันคิด ช่วยกันปฏิบัติ แก้ปัญหาาร่วมกัน และรู้จักวิเคราะห์พร้อมทั้งมีการแสดงออกอยู่ตลอดเวลา แต่จากการสังเกตพฤติกรรมการแสดงออกของนักเรียนขณะเริ่มทดลองสอนพบว่า ในครั้งแรกนักเรียนในกลุ่มยังไม่ค่อยกล้าแสดงออก จะมีเพียงไม่กี่คนในกลุ่มเท่านั้นที่ทำงาน และบางกลุ่มก็มีความคิดแตกต่างกันไป แต่ผลงานไม่เป็นไปตามที่กำหนดไว้ อาจจะเป็นเพราะว่าใช้เวลาในการทำกิจกรรมมากเกินไป แบ่งเวลาในการทำงานยังไม่เป็น และมีนักเรียนบางคนในกลุ่มที่ปล่อยกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายนั้นให้เป็นภาระของเพื่อนที่เรียนเก่ง กล้าแสดงออก มีลักษณะเป็นผู้นำโดยที่บ้างก็นั่งเฉย บ้างก็ชวนกันเล่น หรือถ้าแสดงความคิดเห็นเพื่อนในกลุ่มก็ไม่ยอมรับ ทำให้ไม่ได้แสดงความคิดเห็นของตนเองออกมา ดังที่ผลการวิจัยของทิพย์วัลย์ สมแดง (2528) พบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นขณะทำงานกลุ่มคือการไม่ช่วยเหลือกัน การเกี่ยงกันทำงาน การขาดความสามัคคี และในการคัดเลือกหัวหน้ากลุ่ม นักเรียนก็เกี่ยงกันเป็นหัวหน้า เมื่อคัดเลือกก็จะได้คนเดิมซึ่งเป็นคนเก่ง เมื่อเลือกคนที่ไม่เก่งเป็นหัวหน้า สมาชิกก็ไม่ให้ความร่วมมือและไม่เชื่อฟังหัวหน้า นอกจากนั้นนักเรียนที่เรียนอ่อนบางคนไม่กล้าแสดงความคิดเห็น เพราะขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ทำให้เด็กเก่งแสดงความคิดเห็นเสียเอง และมีบทบาทในกลุ่มมากเกินไป ประกอบกับนักเรียนอาจยังคุ้นเคยกับวิถีชีวิตแบบครอบครัวไทย ดังที่บรรจง ชูสกุลชาติ (2534) กล่าวว่าในวิถีชีวิตแบบไทย ๆ นั้น ความสัมพันธ์ระหว่าง พ่อ แม่ ลูก มีลักษณะของชนชั้นอยู่บ้าง มีพ่อเป็นหัวหน้าครอบครัว แม่เป็นรองหัวหน้าครอบครัว ตามสำนวนไทยที่ว่าผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง ส่วนลูกนั้นเกิดมาที่หลังจึงต้องเป็นผู้ตาม ดังนั้นประชาธิปไตยในครอบครัวจึงเป็นประชาธิปไตยแบบมีผู้นำและผู้ตาม แต่ไม่เป็นประชาธิปไตยแบบประสานประโยชน์ เมื่อลูกเข้ามาอยู่ในโรงเรียน ก็ย่อมแฝงความเชื่อ ความคิดเห็นและค่านิยม ตามวิถีชีวิตของครอบครัวไทยไปด้วย อีกประการหนึ่งที่ทำให้นักเรียนมีมโนทัศน์การมีส่วนร่วมหลังการทดลองไม่แตกต่างจากก่อนการทดลอง อาจเนื่องมาจาก

ระยะเวลาในการทดลอง ที่ทำให้นักเรียนมีเวลาเตรียมการฝึกทักษะพื้นฐานในการทำงานร่วมกันยังไม่เพียงพอ ทักษะดังกล่าวได้แก่ ทักษะการแสดงออก การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และการจูงใจให้สมาชิกกลุ่มร่วมมือกัน เป็นต้น

ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ให้ได้ผลดี และช่วยให้นักเรียนเกิดมโนทัศน์ประชาธิปไตยในด้านการมีส่วนร่วมจึงจำเป็นต้องฝึกนักเรียนให้มียุทธศาสตร์การทำงานกลุ่ม ตลอดจนเห็นคุณค่าของการทำงานกลุ่ม และควรใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ให้ต่อเนื่องกันอย่างน้อยสัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง (นันทนา เทพบริรักษ์, 2518) เพื่อให้นักเรียนเกิดความคุ้นเคยกับการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ก็จะช่วยให้นักเรียนเห็นประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในการทำงานยิ่งขึ้น

สาเหตุที่กระบวนการกลุ่มทำให้นักเรียนมีมโนทัศน์ประชาธิปไตยในด้านการนับถือในเอกัตบุคคผล การเคารพในเหตุผล และการแก้ปัญหาโดยสันติวิธีสูงขึ้น เนื่องมาจากกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เป็นการเรียนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมด้วยกัน ทำให้ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน รู้จักการแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล มีการรับฟังและพิจารณาความคิดเห็นของกันและกัน มีการโต้เถียงและให้โอกาสสมาชิกกลุ่มทุกคนได้แสดงความคิดเห็น ตลอดจนมีการคัดค้านและสนับสนุนกันอย่างมีเหตุผล สอดคล้องกับงานวิจัยของปัทมา เทพอักษรพงศ์ (2516) ที่พบว่า การเรียนโดยให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง ช่วยฝึกให้นักเรียนมีชีวิตในสังคมประชาธิปไตยได้ดี เช่นเดียวกับจาโรลิเมค (Jarolimek, 1967) กล่าวว่าการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มช่วยให้นักเรียนได้ฝึกการแก้ปัญหาาร่วมกัน ฝึกการปรับตัวเมื่อพบความขัดแย้งในการทำงาน รู้จักการประนีประนอม และเข้าใจพฤติกรรมของตนได้ดียิ่งขึ้น จึงทำให้นักเรียนมีมโนทัศน์ประชาธิปไตยดังกล่าวสูงขึ้น

3. ในด้านวิธีสอน จากการทดลองพบว่า การสอนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์และกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ทำให้นักเรียนมีคะแนนมโนทัศน์ประชาธิปไตยแตกต่างกัน โดยนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ มีค่าเฉลี่ยคะแนนมโนทัศน์ประชาธิปไตยหลังการทดลองสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ จึงนับได้ว่า กระบวนการเผชิญสถานการณ์สามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนอย่างได้ผล

สอดคล้องกับงานวิจัยของ ลิซซา พัฒนากุล (2533) ที่พบว่าการสอนโดยใช้กระบวนการ
 เฝ้าดูสถานการณ์ทำให้นักเรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหาเมื่อเฝ้าดูสถานการณ์ และผล
 สัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง และพบว่านักเรียนสามารถนำ
 ความรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหาได้ดี มีทักษะในการแก้ปัญหาดีขึ้น มีความมั่นใจในการตัดสินใจ
 ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าครูควรสอนการแก้ปัญหาโดยตรงแก่เด็ก ซึ่งควรจะ
 มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับที่จะช่วยให้นักเรียนได้รู้จักคิด พิสูจน์หาข้อสรุป
 และเห็นคุณค่าของการแก้ปัญหา จะช่วยให้เด็กแก้ปัญหาได้ดีขึ้น เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ
 สมพร อินทกุล (2530) พบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการใช้กระบวนการแก้ปัญหา จะมีความสามารถ
 ในการแก้ปัญหาดีกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการสอน และยังสามารถนำความรู้ไปใช้ในการแก้
 ปัญหาอื่น ๆ ได้ดีด้วยและจากผลการวิจัยยังพบอีกว่า ความสามารถในการตัดสินใจแก้ปัญหา
 จะมีความสัมพันธ์กับสติปัญญา ความรู้ ประสบการณ์ การเรียนรู้ในการแก้ปัญหา และการ
 ฝึกหัด ดังนั้นเมื่อพิจารณาผลการวิจัยที่พบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยวิธีสอนที่แตกต่างกัน
 มีระดับความเข้าใจในมโนทัศน์ประชาธิปไตยแตกต่างกัน เมื่อทำการทดสอบหาค่าของความ
 แตกต่างของคะแนนเฉลี่ยมโนทัศน์ประชาธิปไตยหลังเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลองที่ 1 ที่
 เรียนโดยใช้กระบวนการเฝ้าดูสถานการณ์ กับคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนกลุ่มทดลองที่ 2 ที่
 เรียนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ด้วยการทดสอบค่าที่ (t-test) โดยที่คะแนนเฉลี่ย
 (\bar{x}) ของกลุ่มทดลองที่ 1 สูงกว่ากลุ่มทดลองที่ 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
 แสดงว่านักเรียนกลุ่มทดลองที่ 1 มีทักษะในการแก้ปัญหา สามารถนำวิธีการคิดแบบอริยสัจ
 ตามกระบวนการเฝ้าดูสถานการณ์ไปใช้ในการแก้ปัญหาได้ ส่งผลให้นักเรียนสามารถเรียนรู้
 และพัฒนามโนทัศน์ประชาธิปไตยได้ สอดคล้องกับ แบรินด์ไวน์ วัตสัน และแบลควูด
 (Brandwein Watson and Blackwood, 195) กล่าวว่า การสอนมโนทัศน์จะต้องทำใ้
 นักเรียนที่มีความเข้าใจในสถานการณ์ ตั้งปัญหาเพื่อที่จะหามโนทัศน์ที่ถูกต้องกับสถานการณ์นั้น
 และมีการพัฒนาสถานการณ์ของการเรียนรู้ใหม่เพื่อสร้างมโนทัศน์ใหม่ การสอนดังกล่าวคือ
 วิธีการแก้ปัญหา (Problem Solving Method) จากผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่เรียน
 โดยใช้กระบวนการเฝ้าดูสถานการณ์มีมโนทัศน์ประชาธิปไตยในด้านการนับถือในเอกัตบุคล
 การมีส่วนร่วม และการเคารพในเหตุผล สูงกว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้กระบวนการกลุ่ม
 สัมพันธ์ สอดคล้องกับการทำแบบวัดมโนทัศน์ประชาธิปไตย สรุปของแต่ละบทเรียน พบว่า

นักเรียนที่เรียนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์สามารถผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 ใน มโนทัศน์ทั้ง 3 ด้านดังกล่าวข้างต้นได้มากกว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ส่วนมโนทัศน์ประชาธิปไตยในด้านการแก้ปัญหาโดยสันติวิธีนั้น ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่อง มาจากกระบวนการเผชิญสถานการณ์ที่ประยุกต์จากพุทธวิธีได้ยึดหลักพุทธศาสนา ที่สอดคล้อง กับหลักการประชาธิปไตย ดังที่พระเทพเวที (2535) กล่าวว่า พุทธศาสนามีหลักการที่ เป็นเครื่องผูกมัดคนให้มีความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจกัน มีเมตตาหรือไมตรีต่อกัน เรียกว่า สาราณียธรรม 6 ส่วนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ก็เป็นวิธีการที่ช่วยให้นักเรียนได้มีโอกาส ทำงานร่วมกัน แก้ปัญหาร่วมกัน รู้จักการเสียสละ การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เข้าใจ และเห็นใจผู้อื่น (มณฑา ธงอินเนตร, 2521) นอกจากนี้โรงเรียนในสังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีการจัดกิจกรรมสภานักเรียนส่งผลให้นักเรียนมี คุณธรรมด้านสามัคคีธรรมมากขึ้น (ปรีดา รุ่งโรจน์, 2533) สอดคล้องกับ ลาวัณย์ รักไทยดี (2530) พบว่าครูประถมศึกษาที่ทำการสอนอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 มีการปฏิบัติ กิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยด้านสามัคคีธรรมในระดับมาก จึงทำให้นักเรียนมีมโนทัศน์ประชาธิปไตยในด้านการแก้ปัญหาโดยสันติวิธีไม่แตกต่างกัน และจากการ ศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยพบลักษณะเด่นของแผนการสอนตามกระบวนการเผชิญสถานการณ์ ดังนี้

3.1 การสร้างศรัทธา

3.2 การแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์

3.3 พฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียน

3.1 การสร้างศรัทธา

การสร้างศรัทธาในกระบวนการของการศึกษาอบรม ศรัทธาเกิดจากองค์ ประกอบภายนอก ได้แก่

- บุคคลผู้สั่งสอน แนะนำ อบรมนั้น พร้อมด้วยคุณสมบัติลักษณะดี
- ผู้สั่งสอน มีความรู้จริง สามารถสั่งสอนด้วยวิธีการต่าง ๆ อย่างได้ผล
- ผู้สั่งสอนจัดสภาพแวดล้อม อุปกรณ์ และตัวอย่างที่น่าสนใจ เราให้เกิด การใฝ่รู้ใฝ่เรียน

พระราชวรมณ์ (2526) ได้สรุปหลักของศรัทธาไว้ในหนังสือพุทธธรรมข้อหนึ่งว่า ศรัทธาเป็นขั้นหนึ่งของกระบวนการพัฒนาปัญญา ซึ่งสุมน อมรวิวัฒน์ (2530) กล่าวว่า การเรียน

การสอนที่เริ่มต้นด้วยการสร้างศรัทธา หมายถึงการจัดปัจจัยภายนอก มุ่งองค์ประกอบ ได้แก่ คำสั่งสอนที่ดี สอนโดยครูผู้เป็นกัลยาณมิตร การสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการเรียนรู้ในชั้นเรียนให้เหมาะสม ซึ่งเป็นปัจจัยที่สร้างเสริมให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจ ใฝ่รู้อย่างแท้จริง เกิดความเชื่อถือและเชื่อมั่นในตัวครูผู้สอน ว่าน่าส่าระและวิธการสอนการสอนที่ดี มาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนให้บังเกิดประโยชน์สูงสุด

คำสั่งสอนที่ดี มีหลักการสอนที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. เป็นลักษณะของสาระความรู้ที่แท้จริง
2. มีเอกภาพเป็นหนึ่งเดียว สมบูรณ์ในตัวเอง
3. มีลักษณะการจัดองค์ประกอบที่ชัดเจน เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน
4. สาระความรู้จะมีลักษณะหมุนวนต่อเนื่องกัน เป็นกระบวนการพัฒนาปัญญา
5. เป็นลักษณะการบูรณาการความรู้ที่สมดุลกัน และนำไปสู่การแก้ปัญหา
6. สามารถเชื่อมโยงความรู้เก่ากับความรู้ใหม่ได้ มีความทันสมัย
7. นำไปใช้ประโยชน์ได้จริง โดยการเลือกนำไปใช้ให้เหมาะสมกับตน

ครูผู้เป็นกัลยาณมิตร พระราชวรมุนี (อ้างถึงใน สุนน อมรวิวัฒน์, 2530) กล่าวว่า คนดีที่มีปัญญาเมื่อใครไปคบหา หรือเมื่อเขาเองทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้หรือความดีงามแก่ผู้อื่น ชักจูงให้ผู้อื่นมีความรู้ความเห็นที่ถูกต้อง หรือให้มีศรัทธาโดยการสั่งสอน การแนะนำ หรือการกระจายความรู้ความเข้าใจออกไปด้วยความเมตตากรุณา ก่อให้เกิดสัมมาทิฐิ และการประพฤติดีประพฤติชอบ เรียกว่ากัลยาณมิตร

กัลยาณมิตรธรรม 7 หมายถึง คุณสมบัติของกัลยาณมิตร ของมิตรที่ดีหรือมิตรแท้ ประเภทครูเป็นสำคัญ ประกอบด้วย

1. ปิโย ทำตนให้เป็นที่รักของศิษย์ เป็นที่สนิทสนม ชวนให้เข้าไปปรึกษาได้ถ้าม
2. ครู นำเคารพ ประพฤติตนสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกรอบอุ้มใจเป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย
3. ภาวนีโย นำยกย่องเป็นเยี่ยงอย่าง ในด้านการปรับปรุงตนเองให้มีความรู้ อยู่เสมอ
4. วตุตา จ. รู้จักพูดชี้แจงให้เข้าใจ เป็นที่ปรึกษาที่ดี

5. วจนภุชโม อตทนต้อถ้อยคำ พร้อมทั้งจะรับฟังข้อซักถามอยู่เสมอ ไม่เบื่อ
6. คมกัฏญจ กถิ กตฺตา อธิบายเรื่องต่าง ๆ ที่ลึกซึ้งได้
7. โน จฏฐาเน นิโชชเฮ ไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย

ซึ่งคุณสมบัติของครูตามแนวพุทธศาสนาที่ผู้วิจัยได้ยึดถือปฏิบัติตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการทดลอง โดยเฉพาะในด้านวิธีการสอนและคุณธรรมของครูผู้เป็นกัลยาณมิตร คือ สอนจากง่ายไปหายาก การสอนให้เข้าใจแจ่มชัดในแต่ละเรื่อง การสอนด้วยจิตเมตตา มุ่งให้เกิดประโยชน์ต่อนักเรียนมากที่สุด ไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน และไม่ยกตนข่มผู้อื่น ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ตามที่ตั้งสมมติฐานไว้ก่อนการทดลอง เป็นไปตามคำกล่าวของสุมน อมรวิวัฒน์ (2530) ที่ว่าครูผู้เป็นกัลยาณมิตรเป็นผู้สร้างศรัทธาให้เกิดแล้ว ต้องสร้างแรงจูงใจให้ศิษย์เกิดความสนใจ ตั้งใจในการเรียน

การสร้างบรรยากาศ สิ่งแวดล้อมส่งเสริมการเรียนรู้ในชั้นเรียน สุมน อมรวิวัฒน์ (2530) ได้กล่าวว่าสภาพของบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ความสงบ
2. ความใกล้ชิดกับธรรมชาติ ปลอดโปร่ง และกว้างขวาง
3. ความแปลกใหม่และเปลี่ยนแปลงไม่จำเจ
4. ความสะอาด มีระเบียบเรียบร้อย และเรียบง่าย

ดังนั้นการสร้างบรรยากาศ สิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมจะส่งเสริมให้นักเรียนเกิดแรงจูงใจ สนใจใฝ่รู้ เกิดความตั้งใจแน่วแน่ นำไปสู่การเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งพระราชวรมนี (อ้างถึงใน สุมน อมรวิวัฒน์, 2530) ได้กล่าวไว้ว่าการสร้างศรัทธาเป็นธรรมเบื้องต้น เป็นสิ่งเริ่มต้นที่ดี ทำให้ก้าวหน้าไปสู่จุดมุ่งหมายที่ได้ผลรวดเร็วขึ้น

วิธีการสอนที่ดี วิธีการสอนที่ดีที่ผู้วิจัยนำมาใช้การทดลองครั้งนี้ คือ การสอนตามกระบวนการเผชิญสถานการณ์ ซึ่งมีลักษณะเด่น คือ การฝึกการแก้ปัญหาตามกระบวนการเผชิญสถานการณ์ ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลข่าวสาร การประเมินค่า การเลือกและตัดสินใจ และการปฏิบัติ โดยการนำกระบวนการเผชิญสถานการณ์ของสุมน อมรวิวัฒน์ ซึ่งประยุกต์มาจากพุทธวิธีสอน มาใช้ในการวิจัยครั้งนี้

3.2 การแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์

กระบวนการเผชิญสถานการณ์ทำให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการแก้ปัญหาด้วยการกระทำซ้ำบ่อย ๆ โดยผู้วิจัยสร้างสถานการณ์เพื่อให้นักเรียนได้เผชิญในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การแสดงบทบาทสมมติ การใช้สถานการณ์จำลอง และกรณีตัวอย่าง ให้นักเรียนได้ฝึกฝนตนเองตามขั้นตอนของกระบวนการเผชิญสถานการณ์ ทุกแผนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไดค์ (Thorndike อ้างถึงในวิไลวรรณ จันทรรงค์, 2530) ที่กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีการฝึกฝน หรือทำซ้ำอยู่เสมอ ๆ นอกจากนี้การที่นักเรียนได้ฝึกฝนการคิดหาเหตุผล และแก้ปัญหา มีความเหมาะสมกับพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะมีอายุระหว่าง 10-12 ปี ซึ่ง กูด (Good, 1973) ได้กล่าวถึงลักษณะความสามารถของเด็กในวัยนี้ตามทฤษฎีของเพียเจท์ (Piaget) ว่าอยู่ในขั้นการใช้สมองอย่างมีเหตุผล แก้ปัญหาได้กับสิ่งที่ป็นรูปธรรม สามารถสร้างภาพในใจ เข้าถึงความสัมพันธ์ และสามารถเปรียบเทียบสิ่งของต่าง ๆ ตลอดจนเข้าใจเรื่องของการแบ่งกลุ่ม และมีการพัฒนาลักษณะของการแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง สามารถนำไปใช้ได้จนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ความสามารถในการจำแนก รู้จักแยกแยะ จัดหมวดหมู่ และการเชื่อมโยงความสัมพันธ์นั้นเป็นพื้นฐานในการนำไปสู่การคิดเป็นเหตุเป็นผล การคิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น ตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการเผชิญสถานการณ์คือ การตระหนักในปัญหา การแสวงหาแนวปฏิบัติในการแก้ปัญหา การวิเคราะห์ข้อมูล การสรุปตัดสินใจเลือกวิธีการที่เหมาะสม และการนำไปปฏิบัติ ทำให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติการแก้ปัญหาตามกระบวนการเผชิญสถานการณ์ได้เหมาะสมกับวัย สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ และทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์สามารถนำไปสู่ผลสำเร็จของการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี

3.3 พฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียน

ทางด้านพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนที่ได้จากการที่นักเรียนทำแบบประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยของตนเอง แบบประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยโดยเพื่อน และ แบบประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยโดยครูประจำชั้นและผู้วิจัยนั้น จากตารางที่ 12 - 19 ซึ่งแสดงค่าเฉลี่ยน้ำหนักของการประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียน สรุปได้ดังนี้

กลุ่มทดลองที่ 1

การประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนโดยตนเอง พบว่า มโนทัศน์ประชาธิปไตยในด้านการนับถือในเอกัตบุคล การมีส่วนร่วม การเคารพในเหตุผล และการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี นักเรียนปฏิบัติปานกลาง โดยมีพฤติกรรมความช่วยเหลือในกลุ่ม ซึ่งเป็นมโนทัศน์ประชาธิปไตยในด้านการมีส่วนร่วม นักเรียนปฏิบัติมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 2.66 และมโนทัศน์ประชาธิปไตยในด้านการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี พฤติกรรมการยอมรับความจริงเมื่อเป็นฝ่ายแพ้ และพฤติกรรมการทำงานร่วมกับกลุ่มด้วยความสามัคคี นักเรียนปฏิบัติมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 2.67 และ 2.66 ตามลำดับ

การประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนโดยเพื่อน พบว่า มโนทัศน์ประชาธิปไตยในด้านการนับถือในเอกัตบุคล การมีส่วนร่วม การเคารพในเหตุผล และการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี นักเรียนปฏิบัติปานกลาง โดยมีมโนทัศน์ประชาธิปไตยในด้านการมีส่วนร่วม มีพฤติกรรมที่นักเรียนปฏิบัติมาก 2 พฤติกรรม คือ การช่วยเหลือกลุ่มด้วยความเต็มใจ มีค่าเฉลี่ย 2.63 และการร่วมประชุมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อน มีค่าเฉลี่ย 2.68 และพฤติกรรมยอมรับความจริงเมื่อเป็นฝ่ายแพ้ ในมโนทัศน์ประชาธิปไตยในด้านการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี นักเรียนปฏิบัติมาก มีค่าเฉลี่ย 2.61

การประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนโดยครูประจำชั้นและผู้วิจัย พบว่า มโนทัศน์ประชาธิปไตยในด้านการนับถือในเอกัตบุคล พฤติกรรมการขออนุญาตทุกครั้งที่ต้องการหยิบของเพื่อนมาใช้เท่านั้นที่นักเรียนปฏิบัติปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.47 พฤติกรรมนอกเหนือจากนี้ทุกพฤติกรรมของมโนทัศน์ประชาธิปไตยทุกด้าน นักเรียนปฏิบัติในระดับมาก

จากผลการประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียน สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่านักเรียนกลุ่มทดลองที่ 1 ได้รับการสอนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ มีมโนทัศน์ประชาธิปไตยในด้านการนับถือในเอกัตบุคล การมีส่วนร่วม และการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง ส่วนมโนทัศน์ประชาธิปไตยในด้านการเคารพในเหตุผล ก่อนและหลังการทดลองไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าพฤติกรรมของมโนทัศน์ประชาธิปไตย ในด้านการเคารพในเหตุผล ซึ่งมี 5 พฤติกรรม คือ กล่าวแสดงความเห็นของตน อภิปรายแสดงความคิดเห็นโดยไม่ลำเอียง ยอมรับฟังความ

คิดเห็นที่แตกต่างจากตน ตัดสินปัญหาโดยใช้หลักการและคุณธรรม และระงับสติอารมณ์ได้
เมื่อไม่พอใจเพื่อนในกลุ่ม พบว่าการประเมินพฤติกรรมของนักเรียนโดยตนเอง และโดย
เพื่อน อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจจะมีสาเหตุมาจากนักเรียนยังไม่คุ้นเคยกับการเรียน
ที่ต้องปฏิบัติกิจกรรมทุกครั้งที่เรียน และการประเมินพฤติกรรมประจำปีไต่ของนักเรียน
เคยชินกับการเรียนแบบเดิมที่มักจะยอมรับเฉพาะนักเรียนที่เรียนเก่ง ชัยน มีความรับผิดชอบ
และกล้าแสดงออก นักเรียนมักจะไม่ยอมรับเพื่อนที่ตนเองไม่ชอบ ไม่คุ้นเคย หรือไม่ใช้
เพื่อนสนิทที่คุ้นเคยกัน ทำให้ประเมินพฤติกรรมตามที่ตนเองมีต่อเพื่อน หรือต่อตนเอง
ในทางที่คิดว่าน่าจะเป็น

กลุ่มทดลองที่ 2

การประเมินพฤติกรรมประจำปีไต่ของนักเรียนโดยตนเอง พบว่า มโนทัศน์
ประจำปีไต่ในด้านการนับถือในเอกัตบุคคล การมีส่วนร่วม การเคารพในเหตุผล และ
การแก้ปัญหาโดยสันติวิธี ทุกพฤติกรรมนักเรียนปฏิบัติปานกลาง

การประเมินพฤติกรรมประจำปีไต่ของนักเรียนโดยเพื่อน พบว่า ผลการ
ประเมินพฤติกรรมประจำปีไต่ เป็นเช่นเดียวกับการประเมินพฤติกรรมประจำปีไต่โดย
ตนเอง คือทุกพฤติกรรมนักเรียนปฏิบัติปานกลาง

การประเมินพฤติกรรมประจำปีไต่ของนักเรียนโดยครูประจำชั้นและผู้วิจัย
พบว่า มโนทัศน์ประจำปีไต่ที่มีพฤติกรรมที่นักเรียนปฏิบัติมากทุกพฤติกรรม คือ มโนทัศน์
ประจำปีไต่ในด้านการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี รองลงมาคือ มโนทัศน์ประจำปีไต่ในด้านการ
นับถือในเอกัตบุคคล มีพฤติกรรมที่นักเรียนปฏิบัติมาก 2 พฤติกรรม คือ การเลือกหัวหน้ากลุ่ม
หรือตัวแทนใด ๆ โดยคำนึงถึงความสามารถ มีค่าเฉลี่ย 2.62 และการเปิดโอกาสให้เพื่อน ๆ
ได้แสดงความคิดเห็น มีค่าเฉลี่ย 2.60 และมโนทัศน์การเคารพในเหตุผล มีพฤติกรรมที่
นักเรียนปฏิบัติมาก เพียงพฤติกรรมเดียว คือ การยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตน มีค่า
เฉลี่ย 2.88 ส่วนมโนทัศน์ประจำปีไต่ในด้านการมีส่วนร่วม พฤติกรรมที่นักเรียนปฏิบัติ
ปานกลาง คือ การช่วยแก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้น มีค่าเฉลี่ย 2.45

จากผลการประเมินพฤติกรรมประจำปีไต่ของนักเรียน สอดคล้องกับผลการวิจัย
ที่พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองที่ 2 ได้รับการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีมโนทัศน์

ประชาธิปไตยในด้านการนับถือในเอกัตบุคคล การเคารพในเหตุผล และการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง ส่วนมโนทัศน์ประชาธิปไตยในด้านการมีส่วนร่วม ก่อนและหลังการทดลองไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าพฤติกรรมของมโนทัศน์ประชาธิปไตย ในด้านการมีส่วนร่วม ซึ่งมี 5 พฤติกรรม คือ ช่วยเหลืองานกลุ่มด้วยความเต็มใจ ร่วมประชุมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อน ช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย และให้ความร่วมมือในกิจกรรมทุกขั้นตอนของกลุ่ม ของการประเมินมโนทัศน์ประชาธิปไตยของนักเรียนโดยตนเอง และโดยเพื่อน นักเรียนปฏิบัติปานกลาง จากการสังเกตพฤติกรรมในขณะที่เรียนพบว่า นักเรียนมีความเคยชินในการเรียนการสอนที่คอยรับฟังความรู้จากครูเป็นส่วนมาก มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความรู้กับผู้อื่นน้อย ทำให้นักเรียนขาดทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และอาจจะเป็นเพราะว่านักเรียนยังไม่เข้าใจกระบวนการและขั้นตอนในการทำงาน นักเรียนยังเคยชินกับการทำงานกลุ่มแบบเดิม คือ สกหน้าที่บทบาทของผู้นำกลุ่มให้กับนักเรียนที่เรียนเก่ง กล้าแสดงออก นักเรียนที่ได้รับเลือกเป็นผู้นำกลุ่มก็มักจะได้รับเลือกเป็นผู้นำกลุ่มอยู่เสมอ แม้ว่า จะได้รับการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มแล้วก็ตาม นักเรียนยังคงเลือกผู้นำตามลักษณะดังกล่าว เพราะนักเรียนที่ได้รับเลือกให้เป็นผู้นำนั้น สมาชิกทุกคนเห็นว่ามีความสามารถที่จะทำงานกลุ่มให้สำเร็จได้ด้วยดี ส่วนนักเรียนที่ไม่มีลักษณะดังกล่าว ก็จะไม่ได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำ ถึงแม้ว่าบางครั้งจะได้รับเลือกเป็นผู้นำ แต่ก็ไม่สามารถทำงานกลุ่มให้สำเร็จได้ดีเท่ากับคนที่เรียนเก่ง กล้าแสดงออก ประกอบกับข้อจำกัดของระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัยกว่านักเรียนจะคุ้นเคยกับทักษะต่าง ๆ ก็หมดระยะเวลาทดลอง นักเรียนควรจะได้รับฝึกทักษะการทำงานกลุ่ม เช่น ทักษะการวางแผน ทักษะการอภิปราย ทักษะการแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล ทักษะการประสานความคิด และทักษะการตัดสินใจด้วยเหตุผล อย่างเป็นขั้นตอน และเป็นระบบมากกว่าที่เป็นอยู่ นักเรียนจึงจะสามารถทำงานกลุ่มได้ครบตามกระบวนการ และทำให้การทำงานกลุ่มได้ผลดีขึ้น ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งที่พบในขณะที่ทำการทดลอง คือ นักเรียนอ่านไม่คล่อง อ่านช้า อ่านแล้วจับใจความสำคัญไม่ได้ ทำให้ต้องใช้เวลาในแต่ละกิจกรรมมากเกินไป และมีักจะได้ข้อมูลที่ให้นำมาอภิปรายหรือแสดงความคิดเห็นกันน้อย ผลงานที่ได้รับจึงไม่ดีเท่าที่ควร

จากผลการวิจัยที่ได้อภิปรายดังกล่าวข้างต้น จึงพิสูจน์ได้ว่าการจัดการเรียน การสอนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ เป็นวิธีการสอนที่ใช้ได้ผล สร้างให้นักเรียน เกิดมโนทัศน์ประชาธิปไตย ในด้านการนับถือในเอกัตบุคคล การมีส่วนร่วม การเคารพ ในเหตุผล และการแก้ปัญหาโดยสันติวิธีได้ ครูจึงสามารถนำไปใช้ในการสอนเพื่อสร้าง มโนทัศน์ประชาธิปไตยได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้อง

1. การสร้างมโนทัศน์ประชาธิปไตย ในด้านการนับถือในเอกัตบุคคล การมี ส่วนร่วม การเคารพในเหตุผล และการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี โดยใช้กระบวนการเผชิญ สถานการณ์ ทำให้นักเรียนมีระดับความเข้าใจมโนทัศน์ประชาธิปไตยสูงขึ้น ครูผู้สอน จึงควรนำไปปรับใช้ในการเรียนการสอน เพื่อสร้างมโนทัศน์ประชาธิปไตยในด้านอื่น ๆ ต่อไป นอกจากนี้ยังสามารถนำไปใช้ในการสอนกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ ได้ โดยการ ประยุกต์วิธีการและปรับเนื้อหาให้สอดคล้องเหมาะสมกับเนื้อหาในแต่ละกลุ่มประสบการณ์และ ระดับชั้นที่ต้องการสอนได้เป็นอย่างดี
2. กระบวนการเผชิญสถานการณ์และกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ต่างก็เป็นกระบวนการ ที่มีจุดเด่นอยู่ในตัวเอง กล่าวคือ กระบวนการเผชิญสถานการณ์เน้นการคิดวิเคราะห์ และใช้ปัญญา ส่วนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เน้นในเรื่องของการทำงานร่วมกัน หากนำทั้ง สองกระบวนการนี้มาผสมผสานกัน ก็จะทำให้ได้กระบวนการในการจัดการเรียนการสอนที่มี ความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น สามารถนำไปใช้ในการสอนเพื่อสร้างมโนทัศน์ประชาธิปไตยให้ดียิ่งขึ้น ต่อไป
3. การเรียนการสอนที่ดีนั้นผู้สอนควรสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองกับผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้เรียนด้วยความสบายใจ สนุกสนานในการแสดงออก และสร้างบรรยากาศ ประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในห้องเรียน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยเสริมสร้าง และพัฒนาการเรียน ประชาธิปไตยให้เกิดผลที่ดีแก่นักเรียนได้

3. ผู้สอนควรสอนให้นักเรียนได้พัฒนาวิธีการคิดแบบอริยสัจ เพื่อฝึกให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ปัญหา คิดหาวิธีการแก้ปัญหา และสามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้

4. ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาในระดับประถมศึกษาทุกคน ควรศึกษาค้นคว้าหาวิธีสอนใหม่ ๆ เพื่อพัฒนามโนทัศน์ประชาธิปไตยให้เหมาะสมกับเนื้อหาของกลุ่มประสบการณ์การเรียนรู้ ระดับชั้น และวัยของผู้เรียน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาถึงผลของการใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์และกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ในการสอนกลุ่มประสบการณ์และระดับชั้นอื่น ๆ เพื่อศึกษาว่ากระบวนการดังกล่าวสามารถสร้างมโนทัศน์ประชาธิปไตยของนักเรียนได้ทุกระดับหรือไม่ และให้ผลแตกต่างกันอย่างไร

2. ควรมีการศึกษาความคงอยู่ของมโนทัศน์ประชาธิปไตย ในด้านการนับถือในเอกัตบุคคล การมีส่วนร่วม การเคารพในเหตุผล และการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์

3. ควรมีการศึกษาถึงผลของการใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ที่สามารถพัฒนาให้นักเรียนในด้านต่าง ๆ เช่น ความคิดสร้างสรรค์ การสร้างจิตสำนึก เป็นต้น

4. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบผลของการใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์กับวิธีสอนแบบสากลอื่น ๆ เพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่าระหว่างการสอนที่ประยุกต์จากทุกวิธี จะมีความแตกต่างกับการสอนวิธีอื่นมากน้อยเพียงใด

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย